

PROCES STANOWIENIA PRAWA I MOŻLIWOŚCI UDZIAŁU NGO W PROCESIE STANOWIENIA PRAWA

W obecnym stanie prawnym organizacje pozarządowe mają do dyspozycji rozmaite instrumenty, za pomocą których mogą uczestniczyć w procesie stanowienia prawa, tak na szczeblu samorządowym, państwowym, jak i europejskim. Wachlarz możliwości jest ciągle rozbudowywany i udoskonalany.

Przez udział w procesie stanowienia prawa nie należy przy tym rozumieć wyłącznie korzystania z inicjatywy uchwałodawczej czy ustawodawczej, ale także wpływanie na fakt tworzenia określonych aktów prawnych, ich treść i kształt poprzez wnoszenie petycji i wniosków, organizowanie, prowadzenie i uczestniczenie w konsultacjach społecznych, debatach publicznych czy dialogu społecznym, słuzenie obywatelom oraz organom władzy publicznej fachową wiedzą i doświadczeniem w danej dziedzinie przy tworzeniu aktów prawnych.

Funkcje organizacji pozarządowych

Sposób działania organizacji pozarządowych zależy m.in. od ich formy organizacyjnej oraz od celów i założeń, jakie legły u ich podstaw. Organizacje reprezentują różne interesy, są bowiem emanacją oddolnej aktywności obywatelskiej; wybierają też odmienne sposoby dochodzenia do danego celu. Stąd też ich rola w procesie decyzyjnym przybiera różną postać.

Wskazuje się przede wszystkim na:

funkcję strażnika procesu

funkcję ekspercką

funkcję reprezentacyjną

1

---

¹ P. Frączak, *Udział organizacji pozarządowych w procesie stanowienia prawa i tworzeniu polityk publicznych (na przykładzie planowania perspektywy finansowej 2014-2020)*, Ogólnopolska Federacja Organizacji Pozarządowych, <http://wiadomosci.ngo.pl/wiadomosc/957524.html>, s. 2.

Funkcja strażnika procesu

Funkcja strażnika procesu – pełniona zazwyczaj przez tzw. organizacje strażnicze (ang. *watchdog*) – polega na monitorowaniu i upublicznianiu działań podejmowanych przez instytucje publiczne lub inne instytucje czy osoby mające wpływ na sferę publiczną, w celu kontrolowania poprawności stosowanych procedur i ewentualnego wykrycia nieprawidłowości w działaniach. Istotnym aspektem działania takich organizacji jest również zapewnienie przejrzystości, zrozumiałości i dostępności dla obywateli procesu stanowienia dokumentów rządowych.

Organizacje strażnicze walczą przede wszystkim o procedury, nie o konkretne rozwiązania legislacyjne. W kręgu ich zainteresowań są m.in. kwestie związane z urealnieniem udziału obywateli w procesie stanowienia prawa poprzez zmianę podejścia organów władzy do kwestii inicjatywy obywatelskiej czy referendów, problematyka transparentności w procesie stanowienia prawa, czy też zagadnienia związane z dostępem obywateli do informacji publicznej².

Funkcja ekspercka

Jedną z charakterystycznych cech organizacji pozarządowych jest to, że koncentrują swoje działania wokół danej dziedziny, objętej celem statutowym takiej organizacji. W konsekwencji, poprzez łączenie wiedzy teoretycznej z praktyką oraz współdziałanie z ekspertami, stają się wyspecjalizowanymi jednostkami, będącymi nieocenionym źródłem informacji i doświadczeń, które mogą być wykorzystywane m.in. przy próbie objęcia przepisami prawa danego aspektu życia społecznego.

W tym kontekście organizacje pozarządowe powinny włączać się w proces tworzenia prawa jako eksperci, znawcy danej dziedziny, których doświadczenie i wiedza może posłużyć do lepszego ukształtowania danej regulacji prawnej.

Funkcja reprezentacyjna

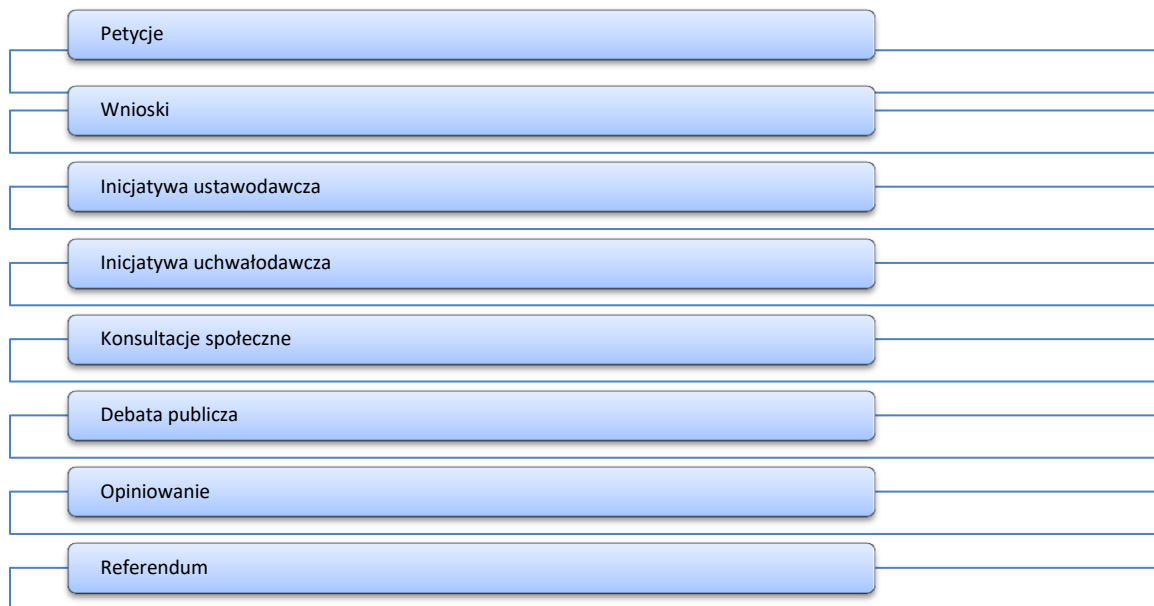
Organizacje pozarządowe z uwagi na swoje cele statutowe gromadzą wokół siebie zainteresowanych ich działalnością obywateli. Często są to grupy społeczne borykające się z podobnymi problemami, czy też obywatele, których łączy wspólny temat, zainteresowania. Z tego też powodu organizacje stają się reprezentantami danych środowisk (występują nie tylko w imieniu swoich członków, ale także w imieniu szerszego grona zainteresowanych), zabiegają o ich interesy, propagują określone wartości, występują wobec innych instytucji, popierają inicjatywy ustawodawcze.

---

² P. Frączak, *Udział organizacji pozarządowych w procesie stanowienia prawa...*, s. 2.

Formy uczestnictwa

Obszary, w których możliwe i pożądane jest uczestnictwo organizacji pozarządowych

Petycje

Petycje to dość niedoceniany, ale – jak się wydaje – jeden z najbardziej skutecznych sposobów uczestnictwa w procesie stanowienia prawa. Poprzez odpowiednio przygotowane i skierowane petycje zarówno obywatele, jak i inne podmioty, w tym organizacje pozarządowe, mogą spowodować rozpoczęcie procesu legislacyjnego.

Konstytucja gwarantuje każdemu (osobie fizycznej, osobie prawnej, jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną) prawo do składania petycji, zarówno w interesie własnym, innej osoby (za jej zgodą), jak i w interesie publicznym. Pisma takie mogą być kierowane do organów państwowych, organów jednostek samorządu terytorialnego, organów samorządowych jednostek organizacyjnych oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej.

Przedmiotem petycji może być w szczególności żądanie zmiany przepisów prawa, podjęcia rozstrzygnięcia lub innego działania w sprawie dotyczącej podmiotu wnoszącego petycję, życia zbiorowego lub wartości wymagających szczególnej ochrony w imię dobra wspólnego, mieszczących się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji.

Przepisy ustawy o petycjach szczegółowo określają sposób tworzenia petycji, procedurę ich wnoszenia oraz rozpatrywania. Niestety żadne regulacje prawne nie dają gwarancji uwzględnienia zawartych w niej oczekiwań czy żądań. Instytucja rozpatrująca petycję jest jedynie zobowiązana do zawiadomienia podmiotu wnoszącego petycję o sposobie jej załatwienia oraz do uzasadnienia swojego stanowiska w formie pisemnej albo za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Sposób załatwienia skargi nie może zostać zaskarżony.

Losy petycji oraz sposób jej rozpatrzenia można śledzić na stronie internetowej podmiotu właściwego do jej rozpatrzenia. Organy zobowiązane są bowiem do zamieszczania nie tylko skanów petycji, ale również informacji na temat daty ich wniesienia oraz sposobu załatwienia sprawy.

Do niedawna petycja była przede wszystkim narzędziem wpływu na dany organ, sprawdzała się też w przypadkach ewidentnych błędów w prawie czy w walce o interesy niewielkich grup, które nie miały szans na zebranie 100 000 podpisów lub niezbędnego do przygotowania projektu ustawy zaplecza eksperckiego.

Od pewnego czasu mówi się jednak dużo o petycjach eksperckich, przygotowywanych przez specjalistów w danej dziedzinie lub instytucje badawcze, które poprzez wskazywanie konkretnych rozwiązań danych problemów, fachowe podejście do tematu, mogłyby się stać jeszcze skuteczniejszym narzędziem mobilizującym legislatorów do podejmowania prac parlamentarnych nad nowymi projektami ustaw.

Wnioski

Inną formą komunikacji z organami władzy publicznej są wnioski. Konstytucja gwarantuje bowiem każdemu (osobie fizycznej, osobie prawnej, jednostce organizacyjnej niebędącej osobą prawną) prawo składania do organów państwowych, organów jednostek samorządu terytorialnego, organów samorządowych jednostek organizacyjnych oraz do organizacji i instytucji społecznych w związku z wykonywanymi przez nie zadaniami zleconymi z zakresu administracji publicznej wniosków.

Wniosek nie musi przy tym być związany z interesem podmiotu go wnoszącego; podobnie jak ma to miejsce w przypadku petycji, możliwe jest złożenie wniosku w interesie własnym, publicznym, czy też w interesie podmiotu trzeciego (za jego zgodą).

Przedmiotem wniosku mogą być w szczególności sprawy ulepszenia organizacji, wzmocnienia praworządności, usprawnienia pracy i zapobiegania nadużyciom, ochrony własności, lepszego zaspokajania potrzeb ludności. Przepisy tylko przykładowo wskazują, czego wniosek może dotyczyć. Przygotowując pismo, należy jednak mieć na uwadze, że o jego charakterze nie decyduje nazwa, lecz treść, dlatego jeżeli w treści zawarty zostanie zarzut wobec podjętych (lub zaniechanych) działań, pismo zostanie potraktowane jako skarga.

Inicjatywa ustawodawcza

Inicjatywa ustawodawcza przysługuje nie tylko posłom, Senatowi, Prezydentowi RP czy Radzie Ministrów, ale także innym podmiotom, w tym – zwykłym obywatelom. Aby wniesienie projektu ustawy było w ogóle możliwe, wniosek popierać musi przynajmniej 100 000 obywateli.

Tworzenie projektu aktu prawnego nie jest łatwe, podobnie jak zdobycie dla tego projektu odpowiedniego poparcia. Dlatego ogromną rolę mogą tu odegrać organizacje pozarządowe. Pól, na których ich pomoc może zostać wykorzystana, jest wiele:

- 1) przy tworzeniu tekstu projektu – prawo nie przewiduje na tym etapie jakichkolwiek form wsparcia;

- 2) w zakresie poradnictwa eksperckiego w dziedzinie objętej projektowaną regulacją – tu również brak jest jakichkolwiek regulacji prawnych zapewniających obywatelom pomoc;
- 3) w przeprowadzeniu dobrej diagnozy, wykraczającej poza krąg inicjatorów projektu, którzy często mogą zwyczajnie mieć niewystarczające lub nieobiektywne spojrzenie;
- 4) w wypracowaniu rozwiązania systemowego, które będzie dobrze wpasowywało się w system prawa, nie będzie powodowało kolizji z innymi regulacjami;
- 5) w przeprowadzaniu konsultacji pozwalających uniknąć ryzyka naruszenia interesów innych grup, niż reprezentowane przez twórców projektu³;
- 6) w uzyskaniu dla danej inicjatywy poparcia obywateli oraz stosownych podmiotów życia publicznego;
- 7) w popieraniu projektu na etapie formalnej procedury legislacyjnej, w tym w trakcie debaty sejmowej;
- 8) przy monitorowaniu prac parlamentarnych nad danym projektem.

Projekty obywatelskie zajmują – formalnie – szczególną pozycję w procesie legislacyjnym. Po pierwsze nie podlegają – co do zasady – dyskontynuacji. Oznacza to, że wszystkie projekty, nad którymi nie zakończono prac w danej kadencji Sejmu przechodzą automatycznie do Sejmu kolejnej kadencji. Po drugie prace nad projektami obywatelskimi muszą rozpocząć się w terminie 3 miesięcy od daty wniesienia projektu, a w przypadku kiedy jest to kolejna kadencja – w terminie 6 miesięcy od daty pierwszego posiedzenia Sejmu.

Niestety liczba projektów obywatelskich, które przeszły pomyślnie całą procedurę legislacyjną, jest marginalna. Sposób funkcjonowania obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, daleko posunięty formalizm całej procedury oraz niechęć parlamentarzystów do pracy nad takim projektami powodują, że w rzeczywistości cała koncepcja jest nieprzyjazna dla obywateli.

W związku z powyższym dnia 1 stycznia 2012 r. społeczność „Obywatele decydują” rozpoczęła kampanię „Tak dla ustaw obywatelskich”. W konsekwencji w dniu 29 sierpnia 2017 r. w biurze podawczym Kancelarii Prezydenta RP Andrzeja Dudy przedłożony został projekt nowelizacji ustawy o obywatelskiej inicjatywie ustawodawczej, zakładający m.in. odformalizowanie procedur i wprowadzenie zasad gwarantujących rzetelną pracę Parlamentu nad obywatelskimi projektami⁴.

Wydaje się zatem, że nie tylko wsparcie organizacji pozarządowych przy samym procesie legislacyjnym, ale również aktywne włączenie się w kampanie mające na celu wprowadzenie zmian przepisów oraz zachęcanie organów stanowiących prawo do zmiany podejścia do projektów obywatelskich oraz do rzetelnej pracy nad nimi mogłoby pomóc w rozwinięciu tej formy partycypacji w życiu publicznym.

Inicjatywa uchwalodawcza

Nieco lepiej wygląda kwestia możliwości kształtowania przez obywateli i organizacje pozarządowe prawa miejscowego. Inicjatywa uchwalodawcza mieszkańców jest lokalnym odpowiednikiem

---

³ <http://poradnik.ngo.pl/wiadomosc/1890688.html>

⁴ <https://obywateledecyduja.pl/kampania/tak-dla-ustaw-obywatelskich/>

obowiązującej na poziomie krajowym obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej. Środek ten jest wykorzystywany w społecznościach lokalnych, w tym również przez organizacje pozarządowe, do zmobilizowania władz lokalnych do debaty nad danym problemem.

Obowiązujące przepisy przewidują ogólnie możliwość partycypacji społeczności zamieszkującej dany obszar w kreowaniu prawa miejscowego. Kwestia ta nie została jednak uregulowana w sposób jednakowy dla całego kraju. Ustalenie ram oraz procedury obywatelskiej inicjatywy uchwałodawczej powierzono samorządom. Zatem to organy stanowiące na poziomie danej jednostki samorządu terytorialnego decydują o kształcie i sposobie jej wykonywania. Najczęściej stosowne regulacje zamieszczane są w statutach danej jednostki samorządu terytorialnego. Przekazanie inicjatywy uchwałodawczej bezpośrednio obywatelom nie jest jednak powszechne. W wielu jednostkach w ogóle nie przewidziano takiej procedury.

Należy przy tym zaznaczyć, że nie wszystkie sprawy lokalne mogą stać się przedmiotem uchwały zaproponowanej przez mieszkańców. Niekiedy przepisy wprost przewidują wyłączną inicjatywę uchwałodawczą określonego organu jednostki samorządu terytorialnego. Tak jest np. w kwestii sporządzania projektu uchwały dotyczącej wieloletniej prognozy finansowej i jej zmiany, w sprawie sporządzania projektu uchwały budżetowej lub o jej zmianie, a także o prowizorium budżetowym.

Konsultacje społeczne, debata publiczna, opiniowanie, referendum

Konsultacje społeczne, debata publiczna, opiniowanie, lobbying to kolejne instrumenty pozwalające organizacjom pozarządowym na partycypację w procesie stanowienia prawa.

Konsultacje społeczne to proces, w którym przedstawiciele władz zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym prezentują obywatelom, organizacjom, różnym instytucjom, zrzeszeniom, związkom oraz innym podmiotom swoje plany i zamierzenia w celu wysłuchania ich opinii, poznania stanowiska w sprawie, by następnie uzyskaną tą drogą wiedzę wykorzystać przy opracowywaniu i ewentualnym wdrażaniu danego projektu.

Organizacje pozarządowe mogą być nie tylko uczestnikami konsultacji społecznych (na zasadach analogicznych, jak inni interesariusze), ale i ich propagatorami, inicjatorami czy wręcz organizatorami. Dobre przygotowanie konsultacji, w porozumieniu z organami władzy może być dobrym sposobem na przedstawienie własnego pomysłu rozwiązania danego problemu.

Aby konsultacje miały konkretne przełożenie praktyczne powinny być prowadzone od początku prac nad zmianą i od początku procesu legislacyjnego, w zaplanowany z góry sposób i w oparciu o czytelne reguły; nie ma żadnych przeciwwskazań, aby instrument ten w trakcie procesu legislacyjnego był wykorzystywany wielokrotnie.

Debata publiczna nad zagadnieniem, które jest dla danej społeczności istotne, to kolejny sposób na sygnalizowanie organom władzy potrzeby zmiany prawa lub uregulowania danej kwestii. Inicjatorami i organizatorami takiej debaty publicznej mogą być właśnie organizacje pozarządowe. Zdarza się, że zorganizowanie debaty pomiędzy przedstawicielami władz (zwłaszcza na szczeblu lokalnym) z mieszkańcami, obywatelami zainteresowanymi w sprawie jest wystarczające do podjęcia przez władze odpowiednich działań, w tym – wszczęcie procesu legislacyjnego.

Opiniowanie to nic innego jak konsultacja ekspercka. Organy władzy publicznej coraz częściej zwracają się do organizacji pozarządowych specjalizujących się w danej dziedzinie o wyrażenie opinii

na temat projektu aktu prawnego, czy też proponowanego w nim konkretnego rozwiązania, przygotowywanego dokumentu czy decyzji. Wskazane jest jednak, aby same organizacje pozarządowe wykazywały się inicjatywą w tym względzie i poprzez monitorowanie prac nad interesującym ich tematem włączały się w odpowiednim czasie w działania organów władzy i wyrażały swoją opinię na dany temat.

Opinie mogą zawierać nie tylko krytyczne uwagi na dany temat, ale również konstruktywne, alternatywne rozwiązania dyskusyjnych problemów. Takie podejście do tematu opinii może przyczynić się do częstszego uwzględniania stanowisk organizacji pozarządowych.

Formą demokracji bezpośredniej jest również współdziałanie przy organizacji referendów – kolejnego instrumentu pozwalającego opinii publicznej wypowiedzieć się w danej kwestii. Organizacje pozarządowe mają na tym polu możliwość włączenia się w działania władz m.in. poprzez zachęcanie obywateli do udziału w referendum, edukację w zakresie tematu objętego głosowaniem, promowanie dobrych – zdaniem organizacji – rozwiązań.

Udział w konsultacjach społecznych czy zinstytucjonalizowanym dialogu społecznym to przykłady bezpośredniego wpływu na proces decyzyjny organów władzy publicznej; jednak – jak wykazują analizy – to sfera działalności pozasystemowej przesądza o rzeczywistym znaczeniu organizacji w procesach decyzyjnych. Szczególne znaczenie ma tu zaplecze społeczne i merytoryczne, jakim dysponują organizacje pozarządowe, oraz ich zdolność wpływania na opinię publiczną⁵. Wydaje się jednak pożądanym zwiększenie roli organizacji społecznych we współdecydowaniu o kształcie regulacji prawnych. Tylko w ten bowiem sposób uczestnictwo organizacji zrzeszających przecież obywateli w tworzeniu prawa będzie miało charakter realny.

Formy współpracy

Organizacje pozarządowe mogą uczestniczyć w procesie stanowienia prawa również w inny sposób – poprzez merytoryczną współpracę z organami administracji publicznej. Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wymienia przykładowo formy takiego współdziałania, w tym m.in.:

- 1) wzajemne informowanie się o planowanych kierunkach działalności przez organy administracji publicznej i organizacje;
- 2) konsultowanie z organizacjami pozarządowymi projektów aktów normatywnych w dziedzinach dotyczących działalności statutowej tych organizacji – chodzi tu zarówno o projekty ustaw i rozporządzeń, jak i uchwał organów stanowiących jednostek samorządu terytorialnego; jednocześnie w konsultacjach nie chodzi wyłącznie o udostępnienie tekstu aktu prawnego, ale o pozyskanie i uwzględnienie opinii organizacji, względnie o wyjaśnienie powodów nieuwzględnienia przedstawionych wniosków i sugestii;
- 3) konsultowanie projektów aktów normatywnych dotyczących sfery pożytku publicznego z radami pożytku publicznego (rady pożytku publicznego mają charakter konsultacyjny i opiniodawczy);
- 4) tworzenie wspólnych zespołów doradczych i inicjatywnych, składających się z przedstawicieli sektora pozarządowego i administracji publicznej.

---

⁵ P. Frączak, *Udział organizacji pozarządowych w procesie stanowienia prawa...*, s. 2.

Obecnie organy stanowiące samorządu terytorialnego (sejmik, rada) muszą w drodze uchwały określać, w jaki sposób akty prawa miejscowego będą konsultowane z organizacjami lub z działającą na danym obszarze radą działalności pożytku publicznego.

Szczególnie istotne jest konsultowanie z organizacjami rocznych i wieloletnich programów współpracy – ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie wprost nakazuje, by program był uchwalany po konsultacjach z organizacjami pozarządowymi. Ponadto wymaga by informacja o sposobie tworzenia programu oraz przebiegu konsultacji była umieszczona w treści programu.

Przykładowo obecnie na terenie województwa małopolskiego obowiązują następujące programy współpracy:

1) Wieloletni program współpracy Województwa Małopolskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na lata 2018–2022 (załącznik do Uchwały XLIII/663/17 SMW z dnia 20 listopada 2017 r.) – reguluje długofalowe kierunki współpracy Województwa Małopolskiego z organizacjami pozarządowymi; co ciekawe wynika z niego m.in. że 1/3 organizacji z obszaru małopolski jest niezadowolona z tego, jak układa się ich współpraca z administracją; zwracają uwagę na niejasne reguły współpracy a także niedoskonałe przepisy regulujące współpracę z administracją; spora część organizacji narzeka także na nadmiernie rozbudowany system kontroli administracji; zdaniem organizacji pozarządowych uproszczenie kwestii formalnych oraz wsparcie ze strony administracji pomogłyby organizacjom rozwiązać powyższe problemy;

2) Program współpracy województwa małopolskiego z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na rok 2018 (załącznik do Uchwały nr XLIII/664/17 SWM z dnia 20 listopada 2017 r.); zgodnie z jego założeniami współpraca pomiędzy Samorządem Województwa a organizacjami pozarządowymi w formie niefinansowej polega m.in. na:

a) wymianie informacji i sygnalizowaniu problemów oraz potrzeb, w tym za pośrednictwem Małopolskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, mieszkańców Województwa,

b) opiniowaniu i konsultowaniu opracowań, programów oraz projektów aktów normatywnych w dziedzinach stanowiących obszary wzajemnych zainteresowań,

c) konsultowaniu projektów aktów prawa miejscowego;

3) Wieloletni Program Współpracy Gminy Miejskiej Kraków z organizacjami pozarządowymi na lata 2015–2018 (załącznik do uchwały Nr VI/72/15 Rady Miasta Krakowa z dnia 28 stycznia 2015 r. w sprawie przyjęcia).

O czym należy pamiętać

Stosowane przez organizacje pozarządowe metody działania powinny być transparentne (zgodnie z Kartą Zasad Działania Organizacji Pozarządowych) i dostosowane do założonych celów statutowych oraz formy działania. Organizacje pozarządowe nie mogą tracić z pola widzenia tego, dla kogo i dla czego działają. Poprzez dobrze zorganizowaną współpracę z organami państwa i obywatelami mogą stać się bardzo ważnym i znaczącym łącznikiem tych dwóch sfer w życiu publicznym.

Organizacje pozarządowe mają ułatwiać obywatelom efektywną partycypację w życiu publicznym. Należy przy tym pamiętać, że udział obywateli (podobnie jak i organizacji pozarządowych) w życiu publicznym nie powinien ograniczać się do możliwości udziału w konsultacjach; organizacje powinny dążyć do umożliwienia zgłaszającym się do nich obywatelom udziału w opiniowaniu a nawet we współdecydowaniu w procesie podejmowania decyzji.

Podstawa prawna:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2016 r., poz. 1817 z późn. zm.)

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 211/2011 z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie inicjatywy obywatelskiej (Dz.Urz. UE L Nr 65, s. 1)

Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Dz.U. Nr 62, poz. 688 z późn. zm.)

Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz.U. z 2017 r., poz. 1123 z późn. zm.)